

Mokslo institutuose - direktorių rojus

Vytenė STAŠAITYTĖ

http://www.lzinios.lt/lt/2007-08-07/tyrimas_2/mokslo_institutuose_direktoriu_rojus.html

Vyriausybei pakoregavus teisės aktus institutų vadovų algos pakilo kaip ant mielių. Kai kurių institutų direktorių atlyginimai didesni nei premjero ir prezidento. O paprastų mokslininkų uždarbio vidurkis mažesnis keletą ir daugiau kartų.

Pagal mokslininkų organizacijų pageidavimus teisės aktus pakeitusi Vyriausybė atvėrė kelius algoms kilti. Tačiau didžiausi pinigai nubyrėjo tik į vadovų kišenes. Paprasti mokslininkai liko priklausomi nuo vykdomų projektų komercinės sėkmės ir nuo kelis kartus daugiau uždirbančio vadovo geros valios.

Tiesa, prieš išeidama atostogų Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė išsiuntinėjo raštus mokslo institutų tarybų pirmininkams. Tačiau neseniai savo įsakymu tokią padėtį sudariusios ministrės laiškas tėra mandagus prašymas apsvarstyti situaciją.

Mokslo šaknys karčios, bet vaisiai saldūs - tarp mokslininkų ši patarlė įgavo naują prasmę. Ji ėmė reikšti būtent tai, jog mokslo tyrimus atliekantieji jaučia kartėlį, o sąla administratoriai.

Institucija, direktorius	2007 m. nuo liepos		2006 m.	
	alga	su priedais	alga	su priedais
Energetikos institutas, E.Ušpuras	4715	18860	3416	4782
Puslaidininkų fizikos institutas, S.Ašmontas	4715	14145	3416	6831
Biotechnologijos institutas, K.Sasnauskas	4600	13800	3416	5294
Fizikos institutas, V.Remeikis	4485	12558	3416	7002
Chemijos institutas, E.Juzeliūnas	4715	10373	3163	4902
Lietuvių kalbos institutas, J.Zabarskaitė	3565	9269	2530	5060
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, A.Kalėda	4715	8016	3036	4250
Geologijos ir geografijos institutas, A.Zuzevičius	3738	7475	2657	5313
Žemdirbystės institutas, Z.Dabkevičius	4600	7360	2404	4567
Matematikos ir informatikos institutas, G.Dzemyda	4715	7073	3004	4657
Sodininkystės ir daržininkystės institutas, Č.Bobinas	4140	5796	2530	3542
Biochemijos institutas, V.Laurinavičius	4715	5564	3416	5294
Istorijos institutas, A.Nikžentaitis	3450	5348	3163	5218
Miškų institutas, R.Ozolinčius	3910	4888	3030	4242
Botanikos institutas, V.Rašomavičius	4370	4807	1581	2451
Socialinių tyrimų institutas, A.Matulionis	3335	4602	2783	4592
Kultūros, filosofijos ir meno institutas, V.Bagdonavičius	3450	3864	2720	3808

Keturguba alga

Ministrės rašte institutų tarybų pirmininkams konstatuojama, kad nuo liepos labai pašoko algos mokslo institutų vadovams. Tai lėmė birželio mėnesį išleistas švietimo ir mokslo ministrės įsakymas ir balandį priimtas Vyriausybės nutarimas, kuriuo patvirtintas Mokslo ir studijų institucijų vadovų, jų pavaduotojų, akademinų padalinių vadovų, jų pavaduotojų, mokslinių sekretorių, mokslo darbuotojų, kitų tyrėjų ir dėstytojų darbo apmokėjimo sąlygų aprašas.

LŽ gauti duomenys rodo, kad direktorių tarnybinis atlyginimas kai kur pakilo daugiau nei 3 kartus. Pavyzdžiui, Energetikos instituto vadovas prof. habil. dr. Eugenijus Ušpuras pernai uždirbo 4782 litus, o dabar jam numatyta 18 860 litų mėnesio alga.

Antrojoje vietoje atsidūrė Puslaidininkų fizikos instituto vadovas prof. habil. dr. Steponas Ašmontas, uždirbantis 14 145 litus. Pernai jis gaudavo 6831 lito algą. Į trejetuką patenka ir Biotechnologijos instituto administracijos vadovas prof. habil. dr. Kęstutis Sasnauskas. Jam skirta 13 800 litų alga. Pernai ji siekė 5294 litus.

Algas institutų vadovams nustato įstaigos taryba, o tvirtina ministras. Institutų vadovų alga susideda iš pagal tam tikrus koeficientus nustatyto atlyginimo, kuris mokamas iš biudžeto, ir priedų. Jų dydį lemia tam tikri kriterijai, pavyzdžiui, rodikliai apie gautą Europos Sąjungos paramą, mokslinių tyrimų rezultatai, uždirbti pinigai ir kt.

Direktoriui gali būti skiriama iki 100 proc. biudžetinio atlyginimo priemoka, kuri taip pat mokama iš valstybės piniginių. Iš instituto specifinių lėšų galima skirti dar iki 200 proc. priemoką. Energetikos instituto direktoriui taryba skyrė visas įmanomas priemokas ir priedus, taigi jis gauna keturgubą algą.

Vargšai lituanistai

Mokslo darbuotojų biudžetinių algų vidurkiai yra nepalyginamai mažesni. Energetikos institute - 2125 litai, Puslaidininkų fizikos - 1898 litai. Ypač menkai vertinama lituanistika - Lietuvių kalbos instituto mokslo darbuotojų vidurkis viso labo tik 1578 litai, nors direktorei Jolantai Zabarskaitei skirtas 9269 litų uždarbis.

Tiesa, mokslo darbuotojai gali taip pat gauti priedus ir priemokas, tačiau tai lemia projektų sėkmę. Tačiau ne visi akademikai dirba pelningose srityse arba dėl vienokių ar kitokių priežasčių negauna patrauklių užduočių.

"Raštu niekas nieko nekaltina, nekvestionuoja atlyginimų. Ministrė klausia, ar institutas, nustatydamas atlyginimą direktoriui, elgėsi socialiai teisingai eilinių darbuotojų atžvilgiu. Reikia pripažinti, kad kai kurie institutai drastiškai pakėlė algas vadovams, pamiršo kitus, dažniausiai jaunos mokslininkus. Ministerija tikėjosi didesnės koreliacijos tarp vadovų ir paprastų mokslo darbuotojų", - teigė Švietimo ir mokslo ministerijos valstybės sekretorius Dainius Numgaudis. Pareigūnas LŽ sakė, kad, negana to, kai kurie institutai atsiuntė raštus ministerijai, kuriuose pranešame, jog pristigo lėšų eilinių darbuotojų algoms, kurios Vyriausybės nutarimu turėjo pakilti 10 procentų.

Sprendžia pavaldiniai

Energetikos instituto tarybos pirmininkui, profesoriui habil. dr. Jurgiui Vilemui LŽ klausimai buvo akivaizdžiai netikėti.

"Iš kur jūs turite tokią informaciją?" - klausimus klausimu pasitiko jis. Tuoj pat J.Vilemas patikino, kad problemų dėl lėšų nekils: "Institutas turi pinigų. Mūsų pajamos už darbus, įvairius projektus gerokai viršija metinį finansavimą iš biudžeto."

Atostogaujantis tarybos pirmininkas vardijo kolegos, dabartinio direktoriaus E.Ušpuro nuopelnus, pasakojo, kad anksčiau jis vadovavo branduolinės saugos laboratorijai, kuri gauna itin dideles pajamas. "Jis visada gaudavo didelius priedus. Jis ir dabar yra idėjinis vadovas, dirba su daug tarptautinių projektų. Jei nebūtų tiek padaręs, nuveikęs, tikrai niekas nebūtų skyres tokios algos. Mokėdami didelę algą direktoriui tikrai nenuskriausime kitų. Mokslininkai pas mus uždirba tikrai gerai, ypač tie, kurie dirba su pelningais projektais", - J.Vilemas neslėpė ir pats uždirbęs neblogai - apie 10 tūkst. litų į rankas. Iš biudžeto apie 4 tūkst., priedai ir priemokos sudaro likusią didesniąją dalį uždarbio. Energetikos institutas pastaraisiais metais vykdo daug su Ignalinos atominės elektrinės uždarymu susijusių projektų.

Tačiau J.Vilemas tikino pats nesąs didelio uždarbių skirtumo šalininkas, tačiau taryba be didelių diskusijų nusprendė kitaip. "Jaučiau, kad bus reakcija. Mano prognozės pasitvirtino. Netgi išpėjau, kad gali būti problemų, bet nuskambėjo tokia mintis, kad turime pinigų ir mūsų reikalas, kaip juos išleidžiame", - pasakojo jis.

Puslaidininkų fizikos instituto tarybos pirmininkas habil. dr. Žilvinas Kancleris irgi liko neišgirstas, kai kolegos slaptu balsavimu nutarė žymiai pakelti direktoriaus algą.

"Įstaigos vadovo algą turi lemti ne tik formalieji kriterijai, bet ir kitų darbuotojų uždarbis. Nemanau, kad normalu, kai vadovas uždirba 7 kartus daugiau nei vidutinis pilietis. Klausinėjau, kaip yra privačiose įmonėse. Įmonės vado ir gero darbuotojo algų skirtumas yra 1,5 karto. Manau, kad būtų teisinga, jei instituto geriausių mokslininkų atlyginimai skirtųsi panašiai, - sakė jis. - Bet tarybos nuomonė buvo kitokia. Iš pradžių buvo siūlomas 100 proc. priedas, kažkas pasiūlė 200 proc. priedą. Už didesnę ir balsavo. Daugiau komentarų neturiu."

Pasigenda ministerijos rankos

Ž.Kancleris apskritai kritikavo algų skyrimo tvarką: "Kažkoks idiotizmas - balsuoti dėl direktoriaus algos. Pavaldinys spręsti apie vadovo užmokestį negali. Tai turi daryti ministras. Valstybė skiria pinigus institutui išlaikyti, institutas kažkiek užsidirba, bet ministras turi spręsti atsižvelgdamas į nustatytus

kriterijus, kokia vadovo alga. Beje, vadovai kaip ir mokslininkai gali užsidirbti patys dalyvaudami įvairiuose projektuose."

J.Vilemas taip pat priekaistavo politikams. "Reforma kalta. Matyt, niekam nekilo abejonių, jog mokslo institutai tuo pasinaudos, kad turime tiek pinigų. Davė daugiau mums laisvės, nusprendėme ja pasinaudoti ir pažiūrėti, kas išeis. Jau matau, kuo baigėsi - spauda sureagavo, - nusivylimo neslėpė akademikas.- Čia, žinote, galima visaip filosofuoti. Valstybė, leisdamą mokėti dideles algas, skatina mokslą. Tačiau, žinoma, gal kiek neatsargiai nepagalvota apie tam tikrus moralinius aspektus, ribas ir algų skirtumus. Ko gero, reikėtų daugiau reguliuoti. Mūsų visuomenė dar nėra tokia subrendusi, kad mokėtų tinkamai pasinaudoti tokia laisve."

Lietuvos mokslo tarybos narys, Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto profesorius Vytautas Daujotis taip pat kritikuoja tokią tvarką, kai pavaldiniai skiria algas vadovui. "Tai tokia pseudoautonomija, pseudodemokratija, kuri įgauna groteskiškas formas, - mano jis. - To nebūtų, jei institutai būtų prižiūrimi iš šalies. Pasaulyje dažnai naudojama tokia praktika, kai universitetus ir kitas mokslo institucijas prižiūri žmonės, kurie ten nedirba, nėra joms pavaldūs. Arba pati ministerija galėtų turėti daugiau svertų. Keista, kad institucija, kurios šeiminingė valstybė, gauna biudžeto finansavimą, tvarkosi kaip verslo bendrovė, be didesnės valstybės priežiūros. Valstybė turėtų nustatyti algas. Tokio modelio kaip Lietuvoje nesu matęs."

Profesorius taip pat mano, kad prie kriterijų turėtų atsirasti ir sąlyga, ribojanti vadovo ir eilinių darbuotojų algų skirtumus: "Priedų sistema idiotiška. Nenormalu, kai alga tampa priedeliu prie priedo."

Profesorius spėja, kad ministrė apsiribos paklausimais, bet vargiai išdrįs pasipriešinti tokiai algų mokėjimo tvarkai. "Ką reiškia toks raštas? Jis tuščias. Paklausė, ar užteks pinigų ir gaus atsakymą, kad užteks. Jeigu prieš priimant nutarimus ministerija neatliks skaičiavimų, nežiūrės ir dabar, - mano jis. - Abejoju, ar ministrė atsilaikys prieš tam tikrų interesų grupių spaudimą. Ministrai tam tikru požiūriu yra trumpalaikiai žmonės, o institutai, jų vadovai dirba kur kas ilgiau. Institutų direktorių konferencija turi gana didelę įtaką."

Nedraus, bet tikrins

Ministerijos valstybės sekretorius D.Numgaudis, šnekėdamas su LŽ, gynė naująją tvarką. Jis mano, jog nereikia teisės aktais įteisinti vadovų ir darbuotojų algų santykio. "Ten juk dirba tokie žmonės - habilituoti daktarai, turintys 20-30 metų stažą, - argumentaciją ditirambais pradėjo Numgaudis. - Tam yra savivaldos forma - instituto taryba, kuri ne formaliai, o realiai sprendžia, už ką ir kiek vadovui skiriama priedų prie nustatytos biudžetinės algos."

Jis iš esmės gina ir priedų sistemą: "Kuris turi gauti didesnę algą, ar tas, kuris ateina tik atlyginimo atsiimti arba laukia pensijos, ar kuris pritraukia užsakymus, papildomas lėšas į instituciją? O nuo vadovo labai stipriai priklauso institucijos sėkmė."

Tačiau pokalbio metu pareigūnas ėmė pripažinti, kad ministerija nesitikėjo, jog institutai nuspręs taip labai pamaloninti vadovus. "Žinoma, jei sakoma, kad leidžiama skirti iki 100 proc. priemoką, neprivaloma skirti būtent 100 proc., galima ir mažiau", - pastebėjo jis.

Tačiau D.Numgaudis kartojo, kad ministrės laiškas neapkarpyt algų, tiesiog ateičiai atkreipia dėmesį į bendrą mokslininkų situaciją ir perspėja tuos institutus, kurie dar šiais metais gali pristigti lėšų. "Jei institucija aktyvi, užsidirba, gali sau leisti mokėti tokias algas - viskas gerai", - sakė jis.

Taigi iki sausio, kai bus iš naujo svarstomos direktorių ateinančių metų algos, institutai neprivalo pakeisti sprendimo mokėti tokias dideles algas. Tačiau ministrė R.Žakaitienė yra nurodžiusi vidaus audito skyriui patikrinti, ar institutų vadovams siūlomi priedai atitinka kriterijus.

Apie iš mokslininkų išgirstą kritiką prisiklausęs valstybės sekretorius spėjo, jog rudenį prie reformos gali būti sugrįžta. Taip pat jis spėjo, kad, šiaip ar taip, visiems neįtiks ir priminė, jog pastarieji teisės aktų pakeitimai padaryti atsižvelgus į įvairius mokslo organizacijų įvairius siūlymus. "Kas yra kupranugaris? Arklys, patobulintas pagal siūlymus", - posakį situacijai pritaikė valstybės sekretorius.